

Pregledni rad

UDK 811.16'366
811.163.42'366:811.163.42'37
Pregledni članak
Prihvaćeno za tisak 17. 4. 2014.

Branka Tafra
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
branka.tafra@hrstud.hr

Derivatem i leksem

U slavistici se tvorbi riječi uglavnom priznaje status samostalne jezikoslovne discipline pa će se u radu predložiti sinonimni internacionalizam za disciplinu i njezinu osnovnu jedinicu koja će se u kontekstu određivanja granica tvorbe riječi staviti u odnos prema leksemu. Izgradivanjem teorijskoga okvira za tumačenje odnosa gramatičke i leksičke polisemije i višestruke motivacije otkriva se asimetričan odnos tih dviju jezičnih jedinica.

1. Jezikoslovni status tvorbe riječi

Često se u jezikoslovnoj literaturi raspravlja o statusu neke discipline i o njezinu nazivlju, dakle o samim temeljima, pa unatoč tomu što nema suglasnosti o njima toliko je teorijskih radova iz pojedinih uskih znanstvenih područja, ali i onih širih, interdisciplinarnih, da već postaje problem svladati toliko mnoštvo literature kad se dotakne bilo koja tema. Kad je pak riječ o tvorbi riječi, prevladava literatura u kojoj se opisuju pojedine pojave u tvorbi, vrlo često određeni tvorbeni tipovi i tendencije u tvorbi, dosta je i sinteza u obliku knjiga, ali je manje teorijskih radova koji bi tvorbi riječi odredili čvrsto mjesto u jezikoslovlju. Još se uvijek ona smješta i unutar morfologije, i unutar leksikologije ili negdje između tih disciplina, ali se nerijetko uzima i kao samostalna disciplina. Kad se otvore korice gramatika mnogih jezika, ne samo onih starijih knjiga nego i suvremenih, u njima će se vrlo često naći i tvorba riječi. Nakon što se leksikologija izdvojila kao posebna disciplina, počeli su leksikolozi prisvajati tvorbu riječi, ali uglavnom kao rubnu disciplinu. U posljednje vrijeme tvorba se oslobodila podređenosti i sve više poprima obrise samostalne discipline. No, ako se i uzima kao posebna disciplina, nezaobilazno je njezino preklapanje s

drugima,¹ što nije samo njezina specifičnost, nego je obilježje i drugih znanstvenih disciplina. Zbog toga se u kroatistici sreću različite definicije iz kojih je vidljivo nejasno mjesto tvorbe riječi u jezikoslovlju. Babić (1986: 11) smatra da »tvorba riječi kao lingvistička disciplina pripada leksikologiji«, ali da ide i u gramatiku. Na tom tragu Kuna (2006a: 167) daje definiciju: »Tvorba riječi ili derivacijska morfologija jezikoslovna je disciplina koja predstavlja poveznicu između (fleksijske) morfologije i leksikologije, a zadaća joj je opisati kako se morfemi udružuju u riječ, odnosno opisati koje se tvorbene jedinice i obrasci primjenjuju u nastanku riječi.« Upravo je shvaćanje da tvorba riječi proučava nastanak riječi ulančavanjem morfema razlogom čestomu sinonimnom nazivu *derivacijska morfologija* nasuprot fleksijskoj. Sve druge neafiksne načine nastanka riječi Babić je nazvao »načini slični tvorbi«. Budući da se tvorba riječi i dalje nalazi unutar gramatike (usp. institutsku *Hrvatsku gramatiku* i Silić-Pranjkovićevu), a da je i Babićeva *Tvorba* dio Akademijina projekta velike gramatike, iako je objavljena kao zasebna knjiga,² može se zaključiti da u kroatistici tvorba riječi još nema status samostalne jezikoslovne discipline. Ako se tomu doda da je u srednjoškolskim udžbenicima tvorba riječi obrađena unutar leksikologije, vidljivo je da je potpuno zamućen njezin status. S obzirom na to teško je očekivati da će i granice tvorbe riječi i njezine osnovne jedinice biti jasne.³ Stanje nije ništa bolje ni u drugim jezicima⁴ jer se tvorba riječi vrlo često svrstava u gramatiku (usp. Duden 1998) upravo zato što se opisuju samo gramatička sredstva nastanka riječi, tek su u tim opisima mala razilaženja u tipologiji (Bauer 1984). Premda i u slavenskim jezicima tvorba riječi ima različit status, njezinu učvršćivanju kao samostalne jezikoslovne discipline pridonosi postojanje vrlo aktivne Komisije za tvorbu riječi pri Međunarodnom slavističkom komitetu koja organizira međunarodne konferencije o tvorbi riječi i koja objavljuje zbornike.⁵ Da bi se tvorba riječi mogla smatrati samostalnom jezikoslovnom disciplinom, a ne dijelom gramatike ili leksikologije, njezinu razgraničenju od drugih disciplina pridonosi izgrađenost metodološkoga i terminološkoga sustava, jednoznačno definiranje pojmova i razgraničenje prema sličnim disciplinama i njihovim jedinicama.

1 Rajna je Dragičević (2007) s pravom uključila u svoju *Leksikologiju* poglavlje »Semantika derivata« koje povezuje tvorbu riječi i leksikologiju. Tvorba je u uskoj vezi s morfologijom jer je potrebno razgraničiti rječotvorne od oblikotvornih morfema, zatim je tvorba u uskoj vezi i s morfonologijom zbog fonemskih alternacija na tvorbenom šavu itd.

2 Uostalom, na koricama i piše »nacrt za gramatiku«.

3 Još je veća zbrka kad se usporede razlike u određivanju granica tvorbenih morfema (npr. *kup-o-va-ti*, *kup-ova-ti* ili *kup-ov-a-ti*), s čime su se sreli autori morfološkoga leksikona hrvatskih glagola (Šojat, Srebačić i Štefanec 2013). Usput, uz nazive *tvorbeni/rječotvorni morfem*, *afiks*, *prefiks/predmetak*, *sufiks/dometak* zaista nije potreban još i *formant*, ali ni *tvorbeni nastavak*. Naziv *nastavak* treba ostati samo u fleksiji.

4 O čemu više u Tafra i Košutar 2009.

5 Jedan takav zbornik – *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima*, ur. Rajna Dragičević, Filološki fakultet, Beograd 2012. – bio je poticaj za pisanje ovoga rada.

2. Terminološko usustavljanje

Kao i u svim znanostima, tako i u tvorbi riječi postoje razilaženja u terminologiji i u definiranju pojmova iz te discipline pa stoga autori znaju počinjati svoje radove objašnjenjem koje nazive upotrebljavaju, što razumijevaju pod njima i zašto se ne slažu s drugim autorima koji drugačije tumače iste pojave. S razvojem jezikoslovlja mijenja se i razvija njegov terminološki sustav. Ne postoji jedinstvena jezikoslovna terminologija jer svaki jezik ima svoju u skladu sa svojom tradicijom, normom i uzusom i rječotvornim zakonitostima. No, terminološke razlike postoje ne samo među jezicima nego i unutar jednoga jezika među jezikoslovcima. Kuna je (2006a) pisao upravo o nazivlju u tvorbi riječi u hrvatskom jeziku, o njegovoj neusustavljenosti, o značenjskim razlikama istovjetnih naziva, a i drugi su se jezikoslovci doticali nazivlja. Osnovno je nazivlje Babić prilično usustavio, odredio je približne granice same tvorbe riječi, otvorio mogućnost njihova pomicanja, što se i dogodilo s vremenom jer rječotvorje danas shvaćamo mnogo šire od njega (Tafra i Košutar 2009). Babić je ostavio dubok trag pa naziv *tvorba riječi* (engl. *word formation*, njem. *Wortbildung*, fr. *la formation des mots*, češ. *tvoření slov* i *slivotvorba*, polj. *slowotwórstwo*, rus. *словообразование*) nije doveden u pitanje, iako i on pridonosi nejasnomu jezikoslovnomu statusu te discipline, pogotovo što se njime imenuje uz disciplinu još i sam proces nastanka riječi, a i knjiga u kojoj je sve to opisano. Terminološki gledano, to nije dobar naziv za disciplinu jer je dvorječan, i to ne samo u hrvatskom jeziku, i jer riječ *tvorba* asocira na gradbu riječi⁶ slaganjem morfema (rječotvornih), a nove riječi mogu nastati i semantičkim procesima kao što su leksikalizacija, depolisemizacija, (de)onimizacija, defrazeologizacija i sl. pa je potreban naziv oko kojega bi se postigla suglasnost. U kroatistici se sve češće upotrebljava naziv *rječotvorje* (dalje i u ovom radu) koji je svakako mnogo bolji od naziva *tvorba riječi* već i zato što je jednorječan. No, nije dobro da se gomilaju sinonimi, dovoljna su dva, internacionalizam i domaći naziv, a zasad ih je više. Kuna (2006b: 339) upotrebljava tri: *tvorba riječi*, *rječotvorje* i *derivacijska morfologija*, a Marković (2012: 54) umnožava nazivlje jer uz *tvorbu riječi* uvodi nove nazive – *rječotvorje*, *rječogradba* i *rječotvorba*, koji su izrazno previše bliski da bi razlika u značenju, koju on unosi, bila prozirna i prihvatljiva. Uz te nazive kao sinonim za tvorbu Marković upotrebljava i internacionalizam *derivacija* (str. 102), s tim da mu derivacija pokriva i onaj dio tvorbe koji se hrvatski zove *izvođenje*. Iako nema naziv *derivatologija*, ima pridjev od te imenice: *derivatološki priručnik* (str. 102).

Hrvatsko se jezikoslovno nazivlje od samih početaka popunjavalo iz triju izvora: preuzimanjem latinizama i crkvenoslavenizama, kalkiranjem latinskih i njemačkih naziva te vlastitom tvorbom. Iako bi kao domaći naziv za znanstvenu disciplinu bio najbolji naziv *rječoslovlje*, u skladu s drugim nazivima sa sufiksoidom *-slovlje*, on je primjereniji kao sinonim za *leksikologiju*⁷ pa je

6 Odatle u Šuleka (1874–1875): *Wortbildung tvorba riečih, Wortbildungslehre nauk o tvorbi riečih*.

7 Naši su stari gramatičari (Babukić, Mažuranić) rječoslovljem nazivali morfologiju.

rječotvorje (usp. slov. *besedotvorje*) prihvatljiv naziv. U kroatistici se, koliko nam je poznato, nisu postavljala osnovna nazivoslovna pitanja, npr. kako se zove znanstvenik koji se bavi tvorbom riječi, koji je internacionalizam sinonim domaćemu nazivu *tvorba riječi*, kako se zove osnovna jedinica u tvorbi riječi koja bi popunila terminološki niz: *fonem, morfem, gramem, leksem, semem* ... Iako ne osporavamo davanje prednosti domaćemu nazivlju, svjesni smo da znanost ne može bez internacionalizama pa bi u ovom slučaju bilo poželjno da i rječotvorje ima svoje sinonimno internacionalno nazivlje. Stoga predlažemo: *derivatologija* kao znanost, jezikoslovac koji se njome bavi bio bi *derivatolog*, a osnovna jezična jedinica koja nastane tvorbom *derivatem*.⁸ Naziv *derivatologija* za znanost, ali i *derivatografija* za derivatološke priručnike, sve se češće upotrebljava, osobito se rusisti njime služe,⁹ no još nije široko prihvaćen vjerojatno zbog čvrsto ukorijenjenoga naziva *derivacija* koji se upotrebljava u dvama značenjima, rjede kao sinonim za rječotvorje i češće kao dio rječotvorja, određeni tvorbeni postupak (uz kompoziciju najčešći način tvorbe).¹⁰ Međutim, sama riječ *derivacija* označuje proces pa bi bolje bilo derivacijom nazivati svaki proces nastanka nove riječi jer se nova riječ uvijek izvodi od neke motivirajuće riječi (jedne ili dviju, svejedno), čak i kad nova riječ nastane semantičkim (npr. onimizacijom) putem. Dodavanje afikasa na rječotvornu osnovu može se zvati *afiksacija* tako da *derivacija* znači samo proces nastanka nove riječi. Domaći naziv *tvorba* zapravo označuje također proces pa taj sinonimni par ne bi trebao imati šire značenje, tj. značiti i znanost. Tako bi se dobilo preciznije imenovanje jer bi znanost imala svoj naziv (*derivatologija/rječotvorje*), a proces svoj (*derivacija/tvorba*). Nužno je odrediti predmet izučavanja u derivatologiji. Dakle, derivatologija izučava procese stvaranja novih riječi i strukturu postojećih riječi u jeziku (Matijašević 2000: 31). Pritom valja imati na umu da riječ nastaje i semantičkim procesima (Tafra i Košutar 2009) i da bi derivatologija trebala proučavati sve načine nastanka riječi, odnosno sve procese popunjavanja leksičkoga fonda. Primjenom različitih razredbenih kriterija dobiva se više razredbenih kategorija. Hrvatski naziv za derivatologiju ne mora nužno biti kalk, kao što je inače većina domaćih naziva, pa je *rječotvorje* u svakom slučaju mnogo bolji naziv nego *tvorba riječi*. U skladu s tim pridjev *rječotvorni* (*derivatološki*) odnosi se na jezikoslovnu disciplinu *rječotvorje* (*derivatologiju*),

- 8 Čorić (2008: 14) smatra da je naziv *derivatologija* pogodan jer »nedvosmisleno upućuje na naučnu disciplinu«. I on i mnogi drugi jezikoslovci imaju naziv *derivat* u dvama značenjima: 'tvorenica' i 'izvedenica'. U širem značenju mjesto njega, u skladu s ostalim jezičnim emskim jedinicama, opredjeljujemo se za naziv *derivatem*. Iako i dalje upotrebljavamo *riječ*, premda to nije znanstveni naziv koji se jednoznačno može definirati, ponekad nam je potreban i konstrukt kakav je naziv *derivatem*. Koliko je teško snaći se u derivatološkom nazivlju, pokazuje samo jedan primjer. Lohde (2006) ima *derivatem*, ali u značenju 'tvorbeni morfem', i uz njega još tri sinonima, dakle: *Wortbildungsmorphem*, *Derivationsaffix*, *Derivatem*, *Derivativ*.
- 9 S obzirom na sličnost tvorbenih sustava u slavenskim jezicima i na izgrađenost derivatološkoga pojmovno–terminološkoga i metodološkoga aparata u ruskoj, poljskoj i češkoj lingvistici, njihova se dostignuća mogu ugraditi i u hrvatsku derivatologiju.
- 10 Naziv *derivacija* upotrebljava se i u drugim značenjima, npr. u generativnoj gramatici, ali to nije bitno za ovu temu.

a pridjev *tvorbeni* (*derivacijski*) na *tvorbu* (*derivaciju*) koja označuje proces nastanka nove riječi.

Ovdje nam nije cilj raspravljati o rječotvornom nazivlju i usustavljivati ga jer je još previše nazivoslovnih problema koje treba riješiti. Dotaknuli smo se nazivlja samo zato što nam je potrebna terminološka paradigma da bismo došli do osnovne jedinice jer kanimo suprotstaviti derivateme i leksem. Premda smo mogli to učiniti i s dobrim hrvatskim nazivom *tvorenica*, ne bi to bila ista razina jer ćemo se zadržati na emskoj razini, točnije na tvorbenoj i leksičkoj semantici, a dotaknut ćemo se i gramatičke i leksičke polisemije. Derivateme nose dio semantičkoga sadržaja motivirajuće riječi te se njihovo značenje ne može ni protumačiti bez poznavanja ne samo osnovnoga značenja motivirajuće riječi nego često i njezina metaforičkoga značenja (Raffaelli i Kerovec 2008). Zapravo su na mnogo načina leksička i tvorbeno semantika isprepletene, što će se vidjeti dalje i ovdje u raspravi.

3. Rječotvorne granice

3.1. Stara granica, stare dvojbe: fleksija ili sufiksacija

Što pripada rječotvorju, a što ne pripada? Sinonimna tvorba tipa *morfemni* i *morfemski* svakako pripada rječotvorju, ali primjeri tipa *sport* i *šport* te *zvonarov* i *zvonarev*, koji su u *Školskom rječniku*¹¹ obrađeni kao sinonimi, ne pripadaju jer je u pitanju fonološko variranje. To je razgraničenje rječotvorja prema fonologiji i morfologiji bitno da bi se mogla dalje razgraničiti tvorbeno i leksička semantika. Sufiksi *-ni* i *-ski* su sinonimni pa s rječotvornoga stajališta *morfemni* i *morfemski* te *izvorni* i *izvorski* imaju jednako značenje: 'koji se odnosi na *i*' (motivirajuću imenicu). Sa stajališta leksičke semantike prvi je sinonimni par, a drugi paronimni koji je nastao desinonimizacijom. I još jedan primjer koji zorno oslikava odnos tvorbene i leksičke semantike. Imenice *lišće* i *granje* tvorbeno su zbirne imenice od *list* i od *grana*, ali su od motivirajućih imenica preuzele samo dio semantičkoga sadržaja pa nije točna definicija u *Školskom rječniku* da *lišće* znači 'skup listova', a *granje* 'skup grana' jer nisu ovjerene leksičke sveze **dnevno lišće* (dnevni listovi) ni **znanstveno granje* (znanstvene grane). Na tom se primjeru jasno vidi dodir gramatičke i leksičke polisemije te rječotvorja i oblikoslovlja. Imenice *list* i *grana* višeznačnice su, a kategorija se broja različito ostvaruje, dakle višeznačna je i ona. U svim značenjima imenice *list* ta kategorija ima punu paradigmu (jedinu i množinu), a u jednom (botaničkom) samo jedninu i upravo je zbirna imenica preuzela taj semantički sadržaj.¹²

11 Uzeli smo taj rječnik za ilustraciju rječničke obrade derivatema jer je normativan i jer je rezultat najnovijih kroatističkih dostignuća. Stariji su rječnici rađeni u vrijeme nepostojanja teorije leksikografije.

12 Gortan-Premk (1997: 130–132) razlikuje tri slučaja: 1. cijeli se semantički sadržaj prenosi iz motivirajuće riječi u motiviranu (*pisati* > *pisac*), 2. prenosi se samo dio (*zub* > *zubar*), 3. prenosi se jedan sem (ili malo njih) (*munja* > *munjevit*).

Odnosom rječotvorja i oblikoslovlja¹³ odavno se bave jezikoslovci, katkad ga je teško riješiti, ali ima vrlo jednostavnih primjera koji ne bi trebali stvarati probleme kao što je *lišće* ili imenica *braća* koja je nova riječ u odnosu na *brat*, a ne njezin oblik, množina, kako ju uporno neki hrvatski jezikoslovci (Marković 2012: 307, Alerić i Gazdić–Alerić 2013: 159) tumače. Potpuno je jasno da imenica *braća* pripada rječotvorju jer bi množina od *brat* mogla glasiti jedino *brati*, kao što je bilo u starini ili danas u nekim dijalektima. Mnogo je primjera iz normativne literature koji su dokaz kroatističkoga nerazlikovanja oblika jedne riječi i nove riječi, npr. proglašavanjem imenica *telad* i *teľići* množinom od *tele*,¹⁴ iako je riječ o formalnoj granici s obzirom na to da je jednoznačno određeno koji su nastavci za jedninu, a koji za množinu te koji su sufixi za tvorbu imenica, što nikad nije izazivalo bilo kakve dvojbe. U svakoj se jezikoslovnoj disciplini govori o riječi, ali je prijeko potrebno odrediti što je riječ u rječotvorju jer upravo rječotvorje opisuje proizvodnju riječi.

U gramatici i rječniku riječi se pojavljuju u svom osnovnom, kanonskom liku. Gramatička pripadnost vrsti riječi daje riječi status natuknice. U tom podudaranju natuknica je istodobno predstavnik određenoga gramatičkoga razreda, pa nosi stoga gramatičke obavijesti, i jedinica leksičkoga sustava koja nosi semantičke obavijesti. I to je općepoznato. Obično se misli da je riječ o istome, ali iako se osnovni natuknički lik podudara s osnovnim gramatičkim likom promjenjivih riječi, već je pokazano da se osnovni rječnički i gramatički lik ne moraju podudarati. Stoga su za razlikovanje tih dvaju likova uvedena dva nova naziva: *rječnica*¹⁵ i *gramatičnica*. *Rječnica* je osnovni natuknički lik u rječniku, a *gramatičnica* osnovni lik riječi u gramatici (Tafra 2012). A što se tvorbenim procesima dobiva? Dobiva se *tvorenica* (*derivatem*), nova riječ, svakako, kojom se popunjava leksički fond i koja se podudara s gramatičnicom, ali se treba postaviti pitanje je li to svaki put i nova leksička jedinica, odnosno podudara li se derivatem s leksemom.

3.2. Granice rječotvorne i leksičke jedinice

Ustaljeno je mišljenje da se uvijek dodavanjem afikasa na rječotvornu osnovu dobiva nova riječ, koja kao leksička jedinica, ako podemo dalje, u rječniku može imati svoju natuknicu. U većini slučajeva to jest tako pa je to pravilo primijenjeno u *Školskom rječniku* u kojem se nalaze natuknice 1. *crvenjenje* i 2. *crvenjenje*, 1. *slabljenje* i 2. *slabljenje* obrađene kao homonimi.¹⁶ Dva su tu pitanja. Jesu li to uopće dva para leksema, ako jesu, jesu li homonimi? Obrazloženje za takav postupak daju urednice rječnika Hudeček

13 U literaturi se govori o razgraničenju fleksije i derivacije, a kako naziv *derivacija* upotrebljavamo u drugom, širem značenju, u našem terminološkom modelu riječ je zapravo samo o sufixaciji.

14 O tome opširnije Tafra 2013.

15 U hrvatskom jeziku nazivi različitih vrsta leksičkih jedinica uglavnom se tvore sufixsom –ica: *tvorenica*, *višerječnica*, *istoznačnica*, *umanjenica*, *uvećanica*, *posuđenica*, *prevedenica* ...

16 Ne znamo zašto nema i drugih glagolskih imenica koje pripadaju istomu rječotvornomu tipu, npr. *bijeljenje*.

i Mihaljević (2009: 176): »Tvorenice od dviju različitih riječi mogu imati isti¹⁷ izraz. Mišljenja smo međutim da je tada nužno riječ o homonimnim, a ne o polisemnim riječima. Stoga se u ovom radu osobito zalažemo za načelo da su istoizrazne tvorenice od različitih riječi homonimi, bez obzira na to što riječi od kojih su tvorene (pa tako i istoizrazne tvorenice) mogu imati zajednički sem.« U hrvatskom jeziku postoje dvije motivirajuće riječi, *crveniti* i *crvenjeti*, od kojih su nastala dva derivatema. S obzirom na to da su ti derivatemi i homofoni i homografi, da su ista vrsta riječi, autorice ih svrstavaju u homonime bez obzira na to što imaju zajednički sem 'crven'. Takvim pristupom ruše dosadašnju teoriju o homonimiji, po kojoj je jedan od glavnih uvjeta za homonimiju upravo nepostojanje zajedničkoga sema među leksemima jednaka izraza, te svode razgraničavanje polisemije i homonimije na formalne kriterije¹⁸ jer su u njihovu modelu dvije glagolske imenice *crvenjenje* u istom leksičko-semantičkom odnosu kao i parnjaci 1. *topljenje* (< *topiti*) i 2. *topljenje* (< *topliti*) koji su tipičan primjer za homonimiju, što vjerojatno nitko neće dovoditi u pitanje. Ostaje ključno pitanje što pak biva kad od dviju motivirajućih riječi istoga korijena tvorbom nastanu dva derivatema jednaka izraza kao u primjeru *crvenjenje*. Hudeček i Mihaljević (2009) tvrde da nastaju homonimi, što znači da se potpuno zanemaruje značenjska kohezija među derivatema, ali i mogućnost višestruke motivacije.

Babić je u nas davno (1986) utvrdio da nije rijetka mogućnost višestruke motivacije,¹⁹ npr. *brijati* > *brijačnica* 'prostorija u kojoj se brije', *brijač* > *brijačnica* 'prostorija u kojoj radi brijač', *krasti* > *kradljivac* 'osoba koja krađe', *kradljiv* > *kradljivac* 'kradljiva osoba', ili pak dvosmjerne motivacije, npr. *ribar* ↔ *ribarstvo*. Naravno, i slavističke literature o toj temi već ima dosta²⁰ pa bi se očekivalo da istraživanja krenu u tom smjeru. Primjerice, imenica se *brodar* može teoretski tvorbeno tumačiti na tri načina (ovdje ne dokazujemo koji je sustavan): *brod* > *brodar* 'onaj koji pravi brodove', *broditi* > *brodar* 'onaj koji brodi, plovi', *brodarstvo* > *brodar* 'onaj kojemu je djelatnost brodarstvo'. Tipičan primjer višestruke motivacije navodi Gortan–Premk (2002) ilustrirajući koncepciju tvorbenoga rječnika tvorbenim gnijezdom *zvono* u kojem su dvije izvedenice: *zvonar* (< *zvono*) 'onaj koji lijeva zvona' i *zvonar* (< *zvoniti*) 1. 'onaj koji zvoni u zvona', 2. 'životinja koja nosi zvono (obično ovan predvodnik)'. U tvorbenom rječniku trebaju biti obrađene dvije homografske natuknice *zvonar*²¹ jer su za tvorbenu semantiku dvije riječi *zvonar*, ona s imeničnom osnovom prvostupanjska je izvedenica (*zvono* > *zvonar*), a ona s glagolskom osnovom drugostupanjska je izvedenica (*zvono* > *zvoniti* > *zvonar*). U općem rječniku obradit će se jedna natuknica jer je za leksičku semantiku

17 Ako su dva leksema, izraz im može biti samo jednak, nikako isti.

18 »Presudnim kriterijem koji će u takvim slučajevima odlučivati o tome je li riječ o polisemiji ili o homonimiji smatramo tvorbeni kriterij« (Hudeček i Mihaljević 2009: 175).

19 Tvorbenu strukturu imenice *ledolamac* moguće je raščlaniti na četiri načina (Tafra 2014), ali nijedan leksikograf neće ju obraditi pod četiri natuknice.

20 Tako Čorić (2008) navodi primjere višestruke motivacije: *lov* > *lovac*, *loviti* > *lovac*; *put* > *putnik*, *putovati* > *putnik* ... (str. 27), te dvosmjerne: *uhoda* ↔ *uhoditi*, *rad* ↔ *raditi* ... (str. 29).

21 U češkom su to dvije riječi: *zvonář* 'zvonoljevač' i *zvoník* 'onaj koji zvoni'.

to višeznačnica. Iako su u većini slučajeva derivatem i leksem podudarni (npr. *slušatelj*, *brodić*, *skakanje*), kao uostalom i gramatičnica i rječnica, iz toga se primjera vidi da je moguć i asimetričan odnos. U tom su slučaju dva derivatema i jedan leksem, ali može biti i obratno. U nekoliko je glagolskih imenica akcent odigrao ulogu tvorbenoga sredstva pa se nasuprot jednomu derivatemu nalaze dva leksema, npr. *pečēnje* i *pečénje*, a slično se dogodilo i s uvećanicom na *-etina* koja se razjednačila zahvaljujući naglasku, npr. *kònjetina* i *konjètina*, što otkriva asimetričnost odnosa derivatema i leksema. Treba spomenuti da tvorbeno analiza takvih parova nije jednoznačna. Sinkronijski gledano, dva su derivatema: *kònjetina* i *konjètina*, tvorena različitim sufiksima: *-etina* i *-etina*, koji se mogu tumačiti i kao alomorfi jednoga sufiksa *-etina*. Da bi se donio pravilan zaključak, trebalo bi istražiti ulogu naglaska u hrvatskom jeziku kao tvorbenoga sredstva. Više je, dakle, mogućnosti odnosa derivatema i leksema:

odnos	derivatem	leksem
simetričan	<i>slušati</i> > <i>slušatelj</i>	<i>slušatelj</i>
	<i>topiti</i> > <i>topljenje</i> ₁ <i>topliti</i> > <i>topljenje</i> ₂	1. <i>topljenje</i> 2. <i>topljenje</i>
	<i>zvono</i> > <i>zvonar</i> ₁ <i>zvoniti</i> > <i>zvonar</i> ₂	<i>zvonar</i>
asimetričan	<i>crveniti</i> > <i>crvenjenje</i> ₁ <i>crvenjeti</i> > <i>crvenjenje</i> ₂	<i>crvenjenje</i>
	<i>brod</i> > <i>brodar</i> ₁ <i>broditi</i> > <i>brodar</i> ₂ <i>brodarstvo</i> > <i>brodar</i> ₃	<i>brodar</i>
	<i>konj</i> > <i>konjetina</i>	<i>kònjetina</i> <i>konjètina</i>

Mehaničko preslikavanje rječotvornih odnosa na semantičke poništava postojanje višestruke motivacije u rječotvorju i postojanje gramatičke polise-mije te ne otkriva semantičku derivaciju u višeznačnica. U *Školskom rječniku* nesvršeni su glagoli od svršenih na *-iti* (*otupiti*) i *-jeti* (*otupjeti*) obrađeni kao dvije homografske natuknice,²² a imenica *bol*²³ također pod dvjema natuknicama samo zato što je dvorodovna. Potpuno je tako zanemareno sve bogatstvo semantičke strukture derivatema s leksičkim morfemom *tup-*, sva ona zanimljiva metaforička proširenja značenja koja glagol *otupljivati* čini višeznačnicom, tvorbeno motiviranom dvama glagolima od kojih je preuzela sav

22 Hudeček i Mihaljević (2009: 176–177) smatraju ih homonimima, ali ih u rječniku nisu obrojčale, iako su drugi homonimi obrojčani.

23 Gramatičke kategorije roda i broja mijenjaju se unutar sklonidbene paradigme pojedinih imenica, katkad bez promjene značenja, a katkad s promjenom značenja, ali njihovom promjenom ne nastaje nova riječ, što potvrđuje i sam *Školski rječnik* s. v. *oko*. Značenja 'tjelesna patnja ili neugodan osjećaj koji nastaje kao posljedica ozljede ili bolesti' i 'osjećaj patnje' dijelovi su iste semantičke strukture imenice *bol*.

semantički sadržaj. Očito je da tvorbeni kriterij ne može biti jedini kriterij za razgraničavanje polisemije i homonimije i da u jeziku postoje »nepravilnici«²⁴ s obzirom na ostvarivanje gramatičkih kategorija. Ne bi bilo naodmet da se jezikoslovac zapita ima li hrvatski govornik uopće u svom mentalnom leksikonu dvije riječi *crvenjenje*, dvije riječi *otupljivati*, dvije riječi *bol* ...

3.3. Granice riječi: jedna ili dvije

Kao i druge jezikoslovne discipline, rječotvorje muči identitet riječi. Vjerojatno najviše neslaganja među derivatolozima izaziva pitanje nastaje li konverzijom uopće nova riječ, ako nastaje, je li ona jedan od načina širenja homonimije. Konverzija je česta pojava u mnogim jezicima, čak i u onima, kao što je hrvatski, u kojima je plodna afiksna tvorba. U jezicima se ona ipak ne mora ostvarivati podjednako. Primjerice, u hrvatskom je uvijek poznata motivirajuća riječ, dok se u engleskom može postaviti pitanje koja je od dviju homografskih riječi motivirajuća, a koja motivirana, npr. smjer može biti imenica X [X – 'mladunče'] => glagol ['roditi X'], npr. *lamb* 'janje' ~ [to] *lamb* 'ojanjiti se' ili glagol X [X – 'radnja'] => imenica ['količina radnje X'], npr. [to] *look* 'izgledati' ~ *look* 'izgled' itd. Kad se usporede primjeri kao što su [to] *cook* 'kuhati' ~ *cook* 'kuhar' te *read* 'čitati' ~ *reader* 'čitač', tada su moguća dva tumačenja prvoga primjera: ili kao konverzija ili kao tvorba nultim sufiksom koji je sinonim agentivnoga sufiksa *-er* (Melčuk 2000). Budući da motivirajuća riječ prelazi u motiviranu riječ bez dodavanja afikasa ($a_1 \Rightarrow a_2$), smatramo da se motivirana riječ ne može segmentirati na morfeme te da je riječ o nultoj afiksaciji (beza-fiksnoj tvorbi), ali ne i o nultom sufiksu.

Ima jezikoslovaca koji drže da konverzija nije »pouzdan tvorbeni resurs« (Ermakova 2012: 89) jer postoje uvjeti za neutralizaciju nastanka nove vrste riječi. Naime, konverzija nastaje dijakronijskim razvojem, ali gledano sinkronijski neke ju sintaktičke konstrukcije neutraliziraju. Iako je supstantivizacija pridjeva u slavenskim jezicima najčešći primjer za konverziju, ima primjera u kojima se ne zna je li riječ o pridjevu ili o imenici: *Он – глухой* (pridjev ili imenica), *Брата раненого отвезли дома*. Neutralizaciju na razini riječi pokazuje oblik *раненого* pa se sintagma može tumačiti na dva načina: *ranjeni brat*, u kojoj je riječ o pridjevu, i *brat od ranjenoga*, u kojoj je riječ o imenici ('ranjenik'). I u hrvatskom,²⁵ s obzirom na to da se ne pišu akcenti pa je više homografa od homofona, postoje slične rečenice: *Ana je mlada*. Ako se doda surečenica, postaje jasnije: *Ana je mlada, a Ivan je star* (pridjev), *Ana je mlada, a Ivan je mladoženja* (imenica). Dok jedni, osobito ruski jezikoslovci, smatraju da je riječ o homonimiji, drugi vide u tom procesu gramatičku polisemiju (Dragičević 2012: 81, bilj. 12). S obzirom na to da derivatemi uvijek nose dio semantičkoga sadržaja motivirajuće riječi, pa tako i riječi nastale konverzijom značenjski ostaju povezane s motivirajućom riječi, s pravom je osporen homonimijski odnos između tih homografa. Analiza poprijedloženih imenica daje vrijedne

24 Usp. »Nepravilnici« u *hrvatskoj gramatici i rječniku* u knjizi Tafra 2005.

25 Primjer »u hrvatskom« također se gramatički može odrediti kao pridjev i kao imenica, zapravo poimeničeni pridjev ('hrvatski jezik').

zaključke, među ostalim da prijedlozi nisu bez leksičkoga značenja jer se inače ne bi moglo govoriti da ti prijedlozi imaju mjesno i partitivno značenje.

Stajališta, jedno da je riječ o homonimiji, a drugo da je riječ o gramatičkoj polisemiji, na suprotnim su stranama jer prvo uzima u obzir samo izraz, a drugo samo semantiku. Riječ nastala konverzijom ne čini homonimni par sa svojom motivirajućom riječi jer zaista ostaje u semantičkoj vezi s njom, kao što je pokazala analiza prijedlogâ u srpskom jeziku nastalih preobrazbom imenica (Dragičević 2012), ali je prije svih semantičkih analiza glavna zapreka što su posrijedi dvije vrste riječi, a ni homonimija, kao ni drugi leksičko-semantički odnosi (sinonimija, antonimija, paronimija ...), nije moguća među različitim vrstama riječi. Dakle, dvostruka je zapreka u svim primjerima konverzije za homonimijski odnos: posrijedi su dvije različite vrste riječi i među njima postoji semantička kohezija.

Ako priznamo da i prijedlozi imaju leksičko značenje, a takvih je mišljenja sve više, onda sve riječi u tvorbenoj porodici veže poneko zajedničko semantičko obilježje. Izaberemo li prijedlog *put* od sedam analiziranih prijedloga (Dragičević 2012) nastalih konverzijom od imenica (*vrh*, *dno*, *kraj*, *duž*, *put*, *mjesto* i *čelo*), tada su i prijedlog, kao i glagol *putovati* i imenica *putovanje* značenjski povezani s motivirajućom imenicom *put*. Stajalište nekih istraživača koji poprijedloženje imenica tumače desemantizacijom i gramatikalizacijom Rajna je Dragičević (2012) osporila upravo zbog prenošenja dijela semantičkoga sadržaja imenica u prijedloge pa ona poprijedloženje imenica tumači kao gramatičku polisemiju. Iako to tumačenje djeluje vrlo uvjerljivo, time problem nije riješen jer bismo načelno, ne ulazeći u detalje, mogli postaviti stvari ovako: Ako su imenice u službi prijedloga, riječ je o gramatičkoj polisemiji, a ako je posrijedi konverzija kao nulta afiksacija, ne može biti ni gramatička polisemija, ali ni homonimija jer su u pitanju dvije vrste riječi koje se razlikuju po svom kategorijalnom značenju te ne mogu ulaziti ni u kakve leksičko-semantičke odnose. Gramatička polisemija zahvaća jednu riječ, a konverzija uvijek dvije riječi. Kod konverzije je jedina veza tih dviju riječi pripadnost istoj tvorbenoj porodici, zbog čega one imaju barem jedno zajedničko značenjsko obilježje. Ima dosta slučajeva kod kojih je teško reći je li u pitanju samo promjena funkcije ili je nastala nova riječ. Zbog toga kriteriji za provjeru konverzije moraju biti mnogostruki: akcenatski, morfološki, sintaktički, semantički i leksikološki.²⁶ I nakon takve složene provjere opet će ostati poneki granični slučaj.

Premda u znanosti nisu poželjni sinonimi, ponekad se događa da se isti pojam različito imenuje, da su svi nazivi potrebni i da se čini da su oni sinonimični, a zapravo je riječ o tome da su polazišta pri imenovanju različita. Među granične slučajeve koji se mogu različito tumačiti ulaze i riječi tipa *akobogda*. Tako su primjeri tipa *akobogda*, *budiboksname*, *dozlaboga*, *boktepitaj* i sl. problem pravopisni, gramatički, derivatološki, leksikološki, semantički, leksikografski i frazeološki pa se, ovisno o kojoj je disciplini riječ, mogu tumačiti kao defrazeologizacija, kao leksikalizacija, kao slaganje (srastanje), iako se sve svodi na identifikaciju jezične jedinice. Njihova se tvorba objašnjava kao »jedan

26 Usp. *Konverzija kao gramatički i leksikografski problem* u knjizi Tafra 2005.

od načina nemorfemske tvorbe«, kao »*sintaksička tvorba* ili *sraščivanje*« (Pejanović 2012: 690), a semantički kao rezultat »frazeološke transpozicije« (str. 689) s obzirom na to da su prvo bili frazemi. Od same činjenice da su te jedinice nastale bezafiksnom tvorbom i da se mogu smatrati složenicama (u nekih sraslicama) zanimljiviji je semantički proces koji su one prošle. Problem je složen jer takve jedinice još nisu u gramatici dobile svoje mjesto kao vrsta riječi, a ni frazeologija nije odgovorila na ključno pitanje zašto to i dalje nisu frazemi, odnosno je li prvo nastupila defrazeologizacija pa se zbog toga promijenio njihov pravopisni i gramatički status ili su one prestale biti frazemi jer je pravopis propisao pisanje bez bjelina, a frazeologija uglavnom ne priznaje da jedna riječ može biti frazem. Ako se uspoređi frazem istoga značenja u trima jezicima, različito pisan: engl. *brain-washing*, njem. *Gehirnwäsche*, hrv. *ispiranje mozga*, vidi se da pravopis ne određuje frazeološko značenje. Ostavljajući po strani frazeologiju da riješi to pitanje, za rječotvorje je bitno da nove riječi nisu nastale tek pukim srastanjem nekoliko sastavnica, nego i leksikalizacijom, tj. potpunom demotivacijom (u ovim primjerima čak i deonimizacijom jedne sastavnice – *Bog*), te gubljenjem sintaktičke strukture (*ako Bog da*), što samo potvrđuje stajalište da se u sva rječotvorna istraživanja mora uključiti i semantika.

3.4. Rubnice

Kao i druge jezikoslovne discipline, i rječotvorje ima svoje rubne pojave. Tako je otvoreno pitanje jesu li terminološke sintagme ili općenito sveze poput složenih prijedloga također predmet rječotvorja, zatim pripadaju li tvorbi i primjeri poput *fitnes-klub*, *spa-centar*, *art-galerija* ili neke okamenjene prijedložne sveze poput *bez pardona* koje su se frazeologizirale. Posebnu, sve brojniju skupinu čine hibridne riječi nastale interferencijom tvorbenih sredstava dvaju jezika, npr. *sejvati*, što govori da je rječotvorje vrlo dinamično područje u kojem se događaju burne promjene i da njegovi istraživači imaju zadatak ne samo da ih sve pobilježe nego i da ih usustave. Na nekoliko ćemo primjera vidjeti koliko je važan izbor pravilna pristupa svakomu rječotvornomu problemu.

Često rasprava o nazivlju otkrije nedostatak valjanih razredbenih kriterija zbog čega se izmiješaju nazivi koji nisu iste razine. Primjerice, postavlja se pitanje krije li se isti pojam iza naziva *individualizam*, *okazionalizam*, *neologizam*, *kovanica*, *hapaks*, *potencijalna riječ* ili to ipak nisu sinonimi (Štebih Golub 2012). Neki jezikoslovci smatraju hapakse i okazionalizme sinonimima i vrstom neologizama, drugi pak izjednačuju značenje neologizama i okazionalizama. Samo se na tom jednom primjeru pokazuje koliko još derivatolozi trebaju raspravljati o svom nazivlju i usuglašavati se. Smatramo da je pri svakoj razredbi potrebno prvo razraditi kriterije²⁷ i da se primjenom različitih kriterija jedan te isti primjer može naći razvrstan u više rječotvornih tipova. Neki su pojmovi nadređeni, neologizam je jedan od njih, hapaksom²⁸ se odavno smatra riječ koja je potvrđena samo jednom, bez obzira na vrijeme ili na (ne)-

27 O njima više Tafra i Košutar 2009.

28 Upravo se u tom značenju naziv *hapaks* (*hapax legomenon*) pojavljuje još u 17. stoljeću (prvi ga je 1654. upotrijebio engleski pisac John Trapp u *Bilješkama o Starom i Novom zavjetu*).

pravilnost njezine tvorbe,²⁹ okazionalizmi (*prigodnice*) trebali bi biti suprotstavljeni općepotrebnomu leksiku, dakle jednom će u razvrstavanju leksika biti kriterij vrijeme, drugi put čestota upotrebe, treći put ekspresivnost, a naravno i njegova (ne)standardnost s obzirom na status u jeziku.

Dosta ženskih mocijskih parnjaka po vremenu nastanka svrstava se u neologizme (jedno vrijeme to je bila *vojnkinja*, na primjer), a neologizme proučava leksikologija s obzirom na vremensku raslojenost, ali ih proučava i rječotvorje te tu leksičku skupinu svrstava u jedan rječotvorni tip, u sufiksnu tvorbu. Kad se uključi u izučavanje još i leksik supstandardnih varijeteta, nameće se potreba za interdisciplinarnim pristupom. Rječotvorju pripada opis tvorbe tih riječi. U slavenskim jezicima vrlo se često iskorištavaju svi mogući načini tvorbe nove riječi, sustavni i nesustavni, pogotovo u supstandardnim idiomima. Nešto se više sustavnosti može predvidjeti u nastanku novih riječi univerbizacijom jer od dviju riječi nastaje jedna riječ najčešće sufiksacijom, pri čemu su neki sufiksi dosta plodni, npr. *-āk/-jāk/-njāk*: *trećak*, *perverznjak*, *kulturnjak*, *likovnjak*, *mračnjak*, zatim *-ica*: *slatkica*, *superica*, *naslovnica*, *presica*, *-ac*: *genijalac*, *traljavac*, *specijalac*, *žgoljavac* itd. Takav je tip tvorbe svojstven mnogim jezicima i veoma proširen u različitim registrima. Za razliku od njega, okazionalizme je teško svrstati u tvorbene tipove zato što su pojedinačni derivatemi, nepredvidivi, nastali prigodno, vrlo često analogijom (*kerumovati*, *kerumokracija*, *džepoljublje*, *hadezenjara*, *starež*, *vodoprolice*), ali i drugim procesima, a najčešće radi postizanja stilskih učinaka. Bogatstvo afikasa u slavenskim jezicima, ali i velik broj drugih načina nastanka nove riječi (razni oblici kraćenja, univerbizacija, kalkiranje ...) potiče tvorbenu kreativnost koja često prelazi dosadašnje sustavne rječotvorne modele.

Ostaje otvoreno pitanje što od svega toga pripada leksikologiji s obzirom na raslojavanje leksika, što pak pripada rječotvorju, a što objema disciplina-ma ili nekoj trećoj disciplini. Tako se stilski vrijednost okazionalizama treba proučavati u stilistici, a rječotvorje daje samo odgovore kako se oni najčešće tvore. I kad se sve razgraniči, opet će ostati dosta graničnih slučajeva, ili pak onih koji se različito tumače. Primjerice, Štebih Golub (2012) osporava mišljenje iz literature da je ipak moguća³⁰ tvorba ženskih mocijskih parnjaka od *kupac* i od *bilježnik* analogijom po uzoru na *sutkinja* i *vojnkinja*: *kupkinja* i *bilježnikinja* uz obrazloženje da se u tom slučaju svi movirani femininumi mogu smatrati analoškom tvorbom. Istodobno naličnicom (naziv za rezultat analoške tvorbe) proglašava riječ *kunoljub* tvorenu po uzoru na *domoljub*, iako je kriterij jednak za oba slučaja. Naime, analoška se tvorba ne treba izjednačivati s rječotvornim tipovima (sufiksacija, prefiksacija, kraćenje ...), ona je pomoćno sredstvo koje osigurava sustavnost u tvorbi, pronalazeći postojeći uzorak po kojem se može tvoriti nova riječ. Različita se stajališta ponekad čine nepomirljivima, ali su poželjna jer svakako pridonose brušenju terminologije i preciznijemu definiranju pojmova, a to pak jasnijemu profiliranju rječotvorja kao samostalne jezikoslovne discipline.

29 Npr. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* vrlo često ima uz natuknicu ovakve komentare: »samo u Stulića«, »samo u potvrđi«.

30 Često se naime tvrdi da postoje razlozi zbog kojih se ženski mocijski parnjaci ne mogu uvijek tvoriti. To je bio primjer da se mogu, a dokaz su analogne tvorenice.

4. Zaključak

Rječotvorje, mnogo više od drugih jezikoslovnih disciplina, zahvaćaju internacionalizacija i integracija jezičnih pojava te se preko njega otkrivaju kontaktološka i kulturološka obilježja. Promjene se u leksiku događaju svakodnevno, ne samo da nastaju nove riječi nego se stvaraju i novi rječotvorni tipovi pogotovo pod utjecajem internetske komunikacije, što sve od rječotvorja traži da usporedo s izgrađivanjem svoga terminološkoga i metodološkoga aparata otkriva nove tendencije u nastanku riječi i da ih opisuje i usustavljuje. Sve je više izazovnih, još neobrađenih ili nanovo propitanih tema te novih metoda istraživanja u rječotvorju, ali i novih promišljanja o jeziku. U istraživanju se primjenjuju suvremene metode, primjerice formalni opisi tvorbenih obrazaca i procesa, ali i metode kognitivne lingvistike zahvaljujući kojima neki tvorbeni procesi postaju jasniji. Uloga tvorbe u konceptualizaciji pojedinih pojmova, rasprave o semantici određenoga prefiksa ili sufiksa, o semantici derivatema i sl. pomaknule su žarište zanimanja s opisa strukture derivatema, čime je rječotvorje bilo zaokupljeno u prošlosti i što ga je određivalo dijelom gramatike, prema uskoj vezi s drugim disciplinama, ponajprije sa semantikom. Takav smjer razvoja otežava razgraničavanje derivatologije od drugih jezikoslovnih disciplina, što zapravo nije ni nužno za njezin status samostalne discipline jer se preklapanja ne mogu izbjeći, ali je svakako potrebno ne miješati jezične razine pa rječotvorju pripisivati jezične pojave koje mu ne pripadaju (*šport* i *sport*, *zvonarov* i *zvonarev*) i obratno, pripisivati drugim disciplinama ono što pripada rječotvorju (*braća*).

Za opis leksika bilo kojega slavenskoga jezika, pa i hrvatskoga, bitni su upravo derivacijski odnosi (Dragičević 2007, Raffaelli i Kerovec 2008). Derivatologija se nalazi u temeljima jezikoslovlja jer prvo ona treba odrediti što je – riječ, tvorbeni ili netvorbeni, a nakon toga svaka jezikoslovna disciplina na svoj način iskorištava taj podatak. Tako leksikografija ne može bez derivatologije jer su leksikografima potrebna sustavna derivatološka istraživanja i radi identificiranja leksema i radi njihove obrade. Pritom treba imati na umu da svaka tvorbeni riječ nije automatski kandidat za natuknicu s obzirom na to da se derivatem i leksem ne podudaraju uvijek, što smo vidjeli na primjeru leksemâ *zvonar* i *crvenjenje*.

Literatura

- Alerić, Marko, Tamara Gazdić-Alerić, 2013: *Hrvatski u upotrebi*, Profil knjiga, Zagreb.
- Babić, Stjepan, 1986: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Nacrt za gramatiku, JAZU-Globus, Zagreb.
- Bauer, Laurie, 1984: *English Word-formation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Ćorić, Božo, 2008: *Tvorba imenica u srpskom jeziku*, Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, Beograd.
- Dragičević, Rajna, 2007: *Leksikologija srpskog jezika*, Zavod za udžbenike, Beograd.
- Dragičević, Rajna, 2012: *Tvorbeno-semantička analiza desupstantivnih predloga u srpskom jeziku*, u: *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima*, ur. Rajna Dragičević, Filološki fakultet, Beograd 2012.
- Duden 1998: *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*, 6, neu bearbeitete Auflage, Duden Band 4, Dudenverlag, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich.

- Ermakova 2012: Ольга П. Ермакова, Конверсия и синхрония, *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima*, ur. Rajna Dragičević, Filološki fakultet, Beograd 2012.
- Gortan–Premk, Darinka, 2002: Semantičko–derivacioni rečnik srpskoga jezika, *Deskriptivna leksikografija standardnog jezika i njene teorijske osnove*, Zbornik radova, SANU – Matica srpska, Novi Sad – Beograd.
- Hudeček, Lana, Milica Mihaljević, 2009: Homonimija kao leksikografski problem, *Rasprave IHJJ*, 35: 159–186.
- Kuna, Branko, 2006a: Nazivlje u tvorbi riječi, *Filologija*, 46–47: 165–182.
- Kuna, Branko, 2006b: Proučavanje tvorbe riječi u hrvatskom jeziku tijekom 20. stoljeća, *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*, ur. Marko Samardžija, Ivo Pranjković, Matica hrvatska, Zagreb.
- Lohde, Michael, 2006: Wortbildung des modernen Deutschen: Ein Lehr- und Übungsbuch, Gunter Narr Verlag, Tübingen. http://books.google.de/books?id=wnVfBwjsT1kC&printsec=frontcover&hl=de&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Pristupljeno 1. 2. 2014.)
- Marković, Ivan, 2012: *Uvod u jezičnu morfologiju*, Disput, Zagreb.
- Matijašević, Jelka, 2000: Derivatologija danas, *Slavistika*, knj. IV, Slavističko društvo Srbije, Beograd.
- Meljčuk 2000: *Игор А. Мельчук, Курс общей морфологии (Cours de morphologie générale)*, III, Moskva–Beč 2000.
- Pejanović, Ana B., 2012: Frazeološke jedinice kao motivator u tvorbenom procesu, u: *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima*, ur. Rajna Dragičević, Filološki fakultet, Beograd.
- Raffaelli, Ida, Barbara Kerovec, 2008: Morphosemantic fields in the analysis of Croatian vocabulary, *Jezikoslovlje*, 9 (1–2): 141–169.
- Školski rječnik: *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga, Zagreb, 2012.
- Šojat, Krešimir, Matea Srebačić, Vanja Štefanec, 2013: CroDerIV i morfološka analiza hrvatskoga glagola, *Suvremena lingvistika*, 75: 75–96.
- Štebih Golub, Barbara, 2012: Okazionalizmi u hrvatskom publicističkom stilu, u: *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima*, ur. Rajna Dragičević, Filološki fakultet, Beograd.
- Šulek, Bogoslav, 1874–1875: *Hrvatsko–njemačko–talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*, Zagreb.
- Tafra, Branka, 2005: *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Tafra, Branka, 2012: Što je u hrvatskoj leksikografiji *natuknica*?, u: *Stručak riječima ispunjen*, Zbornik radova posvećen Antici Menac o njezinu 90. rođendanu, ur. Željka Fink, FF–press, Zagreb.
- Tafra, Branka, 2013: Kroatističke rodovne i brojne stranputice, u: *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim III*, ur. Dubravka Sesar, FF–press, Zagreb.
- Tafra, Branka, 2014: Matoš i ledolomac na maturi, *Jezik*, 61 (1–2): 14–25.
- Tafra, Branka, Petra Košutar, 2009: Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku, *Suvremena lingvistika*, 67/1: 87–107.

Derivateme and lexeme

Word formation in Slavic studies is generally accorded the status of an independent linguistic discipline, although it is frequently subsumed under grammar in course books. The basis of the theoretical framework which serves to define its linguistic status lies in systemising the terminology employed, as well as determining the boundaries which distinguish it from other linguistic disciplines and their linguistic units. As there is no synonymous internationalism for this discipline in the Croatian language, the term *derivatology* has been employed for the discipline itself, *derivatologist* refers to a linguist practising the discipline, *derivatography* refers to derivatological literature, and *derivateme* to a linguistic unit that is formed as the lexical fund grows. An analysis of the multiple motivation of derivateme formation has revealed an asymmetrical relationship between derivatemes and lexemes.

Ključne riječi: tvorba riječi, derivatologija, derivatem, leksem

Key words: word formation, derivatology, derivateme, lexeme